

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Polskie adaptacje hymnu do Ducha Świętego

Author: Antoni Reginek

Citation style: Reginek Antoni. (2008). Polskie adaptacje hymnu do Ducha Świętego. "Studia Pastoralne" (Nr 4 (2008), s. 171-180).

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Ks. Antoni Reginek*

Katowice

POLSKIE ADAPTACJE HYMNU DO DUCHA ŚWIĘTEGO

W liturgii Kościoła od wieków rozbrzmiewa błagalne wezwanie *O, Stworzycielu Duchu, przyjdź!* i ten nadzwyczajny Gość jest faktycznie witany zarówno we wspólnocie wierzących, jak i na progu wewnętrznej tajemnicy każdego człowieka. Przynosi w darze „ochłodzenie i odpocznienie wśród trudów, wśród pracy ludzkich rąk i umysłów. Przynosi odpoczynek i ulgę pośród spiekoty dnia, wśród niepokojów, walk i zagrożeń epoki. Przynosi wreszcie pociechę wówczas, gdy serce ludzkie płacze i doświadcza pokusy rozpaczcy”¹. Duch Boży miał już udział w akcie stwórczym, gdy *ziemia była bezładem i pustkowiem: ciemność była nad powierzchnią bezmiarów wód* (Rdz 1,2). To działanie, porządkujące pierwotny chaos, otrzymało pouczające wyjaśnienie w tekście Psalmisty: *Przez słowo Pana powstały niebiosa i wszystkie zastępy przez tchnienie ust Jego* (Ps 33,6). Można więc mówić o szczególnym, ożywym Tchnieniu Bożym, które udzieliło się

* **Antoni Reginek**, ks. dr hab. – ur. w 1948 roku, prezbiter archidiecezji katowickiej. Studia magisterskie w PAT w Krakowie, studia specjalistyczne z muzykologii kościelnej w Instytucie Muzykologii KUL, uwieńczone doktoratem w 1985 r. Aktualnie pełni funkcję adiunkta naukowo-dydaktycznego i wykładowcy muzyki kościelnej w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego. Tam też jest od 2005 roku prodziekanem ds. studentów. W tym samym roku uzyskał (w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego) tytuł doktora habilitowanego, na podstawie dysertacji „*Pieśni nabożne*” *Franciszka Karpińskiego oraz psalmy w jego tłumaczeniu w przekazach źródłowych i tradycji ustnej*, Katowice 2005. Jest kapelanem Oddziału Śląskiego PZChO, a od 2005 roku również prezesem Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych.

¹ Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et Vivificantem* (DV), 18 V 1986, nr 67.

także pierwszemu człowiekowi, stąd tak bliskie w księgach biblijnych są pojęcia „duch” i „życie”². Obecność Ducha Bożego w człowieku, jako pierwszorzędną, w sposób bardzo przejmujący zaakcentował sługa Boży Jan Paweł II w swoim cyklu katechez *Duch Święty w życiu wewnętrznym człowieka*. Miejscem tej obecności, zdaniem papieża, jest „cała wspólnota Kościoła oraz sprawiedliwy chrześcijanin”³. Dlatego też wzywamy Ducha Pocieszyciela, aby gościł wśród nas w różnych okolicznościach, zwłaszcza w obliczu ważnych życiowych decyzji. Ta błagalna prośba, wypływająca z głębi ludzkiej duszy, zostaje uzewnętrzniona, albo lepiej – wyeksponowana w formie liturgicznego hymnu *Veni Creator Spiritus*. Jego muzyczna tradycja sięga okresu rozkwitu religijnej poezji w czasach odrodzenia karolińskiego (IX–X wieku), szczególnie w klasztorach benedyktyńskich, a za domniemanego twórcę hymnu uważa się Rabanusa Maurusa (zm. 856), opata z Fuldy, później arcybiskupa Moguncji⁴. Wydaje się, że popularność łacińskiego hymnu znacznie zyskała na dosyć wyraźnym przyłgnięciu poetyckiego tekstu do znanej melodii chorałowej, z którą w średniowiecznych przekazach źródłowych w Polsce jest on związany nierozłącznie⁵. Gregoriański śpiew stał się artystyczną wypowiedzią błagalnej prośby wypływającej z głębi duszy, a jednocześnie uroczystą proklamacją uwielbienia i czci dla Trzeciej Osoby Boskiej. Wiekowa tradycja podkreślała to przez przyklęknięcie (*flexis genibus*) na pierwszą strofę hymnu i trochę żal tej nabożnej praktyki, stosowanej jeszcze krótko przed Soborem Watykańskim II⁶. Po wprowadzeniu reformy soborowej, z jednoczesnym nawiązaniem do tradycji, wprowadzono w polskich księgach liturgicznych oryginalne melodie gregoriańskie i dostosowano je do nowych tekstów. W niektórych przypadkach, gdy pozwalała na to metryka tekstu, melodia chorałowa pozostała niezmieniona, w innych sytuacjach uległa zmianie, niestety często również ze szkodą dla utworu gregoriańskiego, powodując jego zdeformowanie⁷. W kolejnych edycjach odnowionej Liturgii Godzin w języku ojczystym udało się wprowadzić wiele tłumaczeń hymnów, do których można było zastosować melodię gregoriańską w formie

² A. Jankowski, *Duch Dokonawca. Nowy Testament o posłannictwie eschatologicznym Ducha Świętego*, Katowice 1983, s. 9.

³ Por. W. Misztal, *Depozytariusz i pośrednik Ducha. Misja Kościoła i chrześcijanina według katechez sługi Bożego Jana Pawła II „Duch Święty w życiu wewnętrznym człowieka”*, „Studia Pastoralne” 2 (2007), s. 63.

⁴ Por. A. Reginek, *Veni Creator Spiritus – żywa tradycja średniowiecznego hymnu do Ducha Świętego*, „Liturgia Sacra” 1 (1998), s. 67.

⁵ W obcych źródłach związek ten jest relatywny, por. A. Reginek, *Repertuar hymnów diecezji krakowskiej*, „Musica Medii Aevi”, t. 8, red. J. Morawski, Kraków 1991, s. 265.

⁶ Taką postawę przyjmowano jeszcze jedynie przy śpiewie hymnu *Ave maris stella*. Dziś w rytuałach zamieszcza się uwagę, że nie należy przyklękać podczas pierwszej strofy hymnu, por. *Obrzędy bierzmowania według Pontyfikatu Rzymskiego*, Katowice 1975, s. 100.

⁷ I. Pawlak, *Formy chorału gregoriańskiego w polskojęzycznych obrzędach po Soborze Watykańskim II*, „Liturgia Sacra” 1 (1998), s. 87.

nienaruszonej; tak się stało również w przypadku hymnu *Veni Creator Spiritus* – *O, Stworzycielu Duchu, przyjdź!* Ponieważ uważa się, iż większość tekstów hymnicznych w odnowionej księdze Liturgii Godzin tłumaczył na język polski benedyktyn o. Placyd Galiński, przy współpracy Marka Skwarnickiego⁸, stąd można przyjąć, że również ta wersja hymnu do Ducha Świętego jest ich autorstwa. W takim też układzie tekstowym i melodycznym hymn został wprowadzony do rytuałów i innych ksiąg liturgicznych oraz wielu posoborowych śpiewników.

WAŻNIEJSZE PRZEKŁADY HYMNU *VENI CREATOR* NA JĘZYK POLSKI W ZBIORACH POETYCKICH I MODLITEWNYCH

Już wcześniej podejmowano liczne próby przekładu łacińskiego tekstu na język polski, najczęściej miało to miejsce w zbiorowych tłumaczeniach hymnów takich autorów, jak: Ignacy Hołowiński, Tadeusz Karyłowski, Bronisław Gładysz, Jan Piwowarczyk, Leopold Staff i inni⁹. Przekłady te były często poetycką parafrazą, a do tak opracowanych tekstów komponowano nową melodię, zwykle jedynie wzorowaną na muzycznej formie gregoriańskiej. Na szczególną uwagę zasługują kunsztowne poetyckie przekłady hymnu *Veni Creator* autorstwa wybitnych polskich twórców. Ze względu na to, iż objętość niniejszego artykułu jest uwarunkowana odpowiednimi wymogami redakcyjnymi, w prezentowanych tu wersjach zostanie ukazana zawsze jedynie pierwsza strofa hymnu. Z pewnością jednak może to być pewnym sygnałem, wskazującym na konkretne źródło, dla osób zainteresowanych dalszymi badaniami.

Jeden z najwcześniejszych przekładów łacińskiego tekstu znajduje się w *Żywocie Pana Jezu Krysta* Sebastiana Opecia (krakowskie wyd. Hallera z 1522 roku). Już sam początek hymnu ukazuje charakterystyczne zwroty staropolskie:

Duchu Święty, raczyż przyjąć k nam,
Dusze twych wiernych nawiedz sam.
Raczyż swą łaską napęłnić
Serca, któreś raczył stworzyć¹⁰.

Na przełomie XVIII i XIX wieku zyskuje popularność przekład autorstwa Franciszka Karpińskiego z jego zbioru *Pieśni nabożne*. Utwór nosi tytuł *Pieśń o Duchu Świętym z adnotacją podtytułową *Veni Creator z łacińskiego, i natęż nôtę iak w Łaciń:**

⁸ Por. S. Lech, *Hymn. W liturgii*, w: *Encyklopedia katolicka* (EK), t. 6, red. J. Walkusz i in., Lublin 1993, kol. 1363.

⁹ Zob. tamże.

¹⁰ Tekst podają za: T. Karyłowski, *Dzieje hymnów kościelnych i ich przekładów*, w: *Hymny kościelne*, przeł. T. Karyłowski, wyd. i oprac. M. Korolko, Warszawa 1978, s. 30.

Duchu Boży mieszkaj z nami;
 Nawiedz myśli obłądzone,
 Bogacąc Nieba łaskami,
 Serca od Ciebie stworzone¹¹.

Ten przekład był wcześniej przedrukowywany w modlitewnikach, począwszy od zbioru modlitw Eckartshausena (Warszawa 1804)¹², gdzie zapis jest właściwie wierny pierwodrukowi. W większości źródeł utwór znalazł zastosowanie jako pieśń – hymn na uroczystość Zesłania Ducha Świętego (Zielone Świątki).

W tym samym czasie pojawia się inna wersja przekładu *Veni Creator*, zamieszczona w krakowskim *Śpiewniku* Folwarskiego, która zyskała z biegiem czasu dużą popularność i z pewną wariabilnością tekstową zachowała się, głównie w zbiorach pieśniowych, aż po współczesność:

Przybądź Duchu Stworzycielu
 Dusz ludzkich Nawiedzicielu,
 Racz łaską swoją obdarzyć
 Serca, któreś raczył sprawić¹³.

Zarówno powyższa wersja przekładu, jak i tekst Franciszka Karpińskiego przyjęły się w wielu śląskich zbiorach modlitewnych i pieśniowych od połowy XIX wieku, od czasu wydrukowania ich w znaczącym śpiewniku kościelnym Karola Piekoszowskiego¹⁴. W drugim wersie wprowadzono wariant, prawdopodobnie za śpiewnikiem Mioduszewskiego¹⁵: „Dusz ludzkich Nauczycielu”, już odtąd stale przedrukowywany w kolejnych zbiorach.

Należy jeszcze odnotować nieco inny nurt – typowo poetycki – przekładów hymnu do Ducha Świętego. W tym ukierunkowaniu na szczególną uwagę zasługuje przekład Adama Mickiewicza – utwór *Veni Creator* z jego cyklu wierszy z lat 1835–1836:

Przyjdź, Duchu Stworzycielu,
 Myśli Twoich (wiernych) nawiedz,

¹¹ [F. Karpiński], *Pieśni nabożne*, Supraśl 1792, s. 10 (zachowano oryginalną pisownię).

¹² *Bóg jest miłością najczystsza. Moja Modlitwa i Rozważanie przez P. Eckartshausen, przełożona z Francuzkiego przez Kazimierza... Polaka. Z Przydatkiem nowych Pieśni Frańciszka Karpińskiego*, nakładem J. Ludwika Kocha, Warszawa 1804, pieśń na s. 279.

¹³ [Pankracy Folwarski], *Śpiewnik. Qui cantat bis orat*, Kraków 1802, druk. Macieja Dziedzickiego, s. 525.

¹⁴ *Dostateczny śpiewnik kościelny i domowy wraz z książką modlitewną dla wygody katolików z różnych ksiązek i śpiewników zebrany i ułożony [przez Karola Piekoszowskiego]*, nakładem wydawcy, druk. Teodora Heneczek, Niemieckie Piekary 1859³, s. 450, 453.

¹⁵ *Śpiewnik kościelny czyli pieśni nabożne z melodyjami w Kościele katolickim używane a dla wygody kościołów parafialnych przez x. M.M. Mioduszewskiego Zgrom. XX. Miss. Zebrane*, druk. Stanisława Gieszkowskiego, Kraków 1838, s. 144.

Napełnij łaską niebieską
Piersi, któreś stworzył¹⁶.

Inną formę poetyckiej parafrazy, dosyć zaskakującą, ale literacko piękną pozostawił Stanisław Wyspiański:

Zstąp Gołębica, twórczy Duch,
Byś myśli godne wzbudził w nas,
Ku Tobie wznosim wzrok i słuch,
Spólnie żyjący, wzrosli wraz¹⁷.

Szczególną popularnością w latach 30. minionego wieku cieszyło się tłumaczenie hymnów wspomnianego już Tadeusza Karyłowskiego. Interesujący jest fakt, że sam tłumacz rozpoczął swoją pracę translacyjną nad hymnami (w 1911 roku) właśnie od przekładu tekstu hymnu *Veni Creator* i w dosyć powszechnej opinii tłumaczenie to było bardzo wierne, a zarazem nadawało się do śpiewania na powszechnie znaną melodię gregoriańską¹⁸. Zresztą ciekawa rzecz, że Karyłowski zamieścił w swoim zbiorze dwie różne wersje przekładu: pierwsza jest bardziej swobodną poetycką parafrazą, rozpoczynającą się od incipitu *Wszechrzeczy Stwórco, przyjdź, Duchu Boży*. Natomiast druga wersja ma następującą adnotację podtytułową: „Przekład zastosowany do śpiewu na nutę łacińskiego oryginału”. Już pierwsza strofa tego hymnu ukazuje zachowanie wiernej oryginałowi struktury strofy ambrozjańskiej, korzystnej dla umuzyczenia tekstu:

Przyjdź, Duchu, Stwórco w okrąg ziem,
Umysły twoich nawiedz rzesz,
Napełnij górnej łaski tchem
Te serca, którym życie ślesz¹⁹.

ADAPTACJE HYMNU W ZBIORACH Z MELODIAMI

W przekazach źródłowych tekstów z melodiami, które stosunkowo często pojawiają się dopiero w XIX i XX wieku, daje się zauważyć podwójne funkcjonowanie hymnu *Veni Creator*. Z jednej strony mamy do czynienia z dosyć powszechną praktyką śpiewania hymnu zarówno po łacinie, w oryginalnej wersji gregoriańskiej, jak i z adaptacjami tej melodii do tekstu w języku ojczystym²⁰, sukcesywnie pojawia

¹⁶ A. Mickiewicz, *Wiersze*, Warszawa 1969, s. 409.

¹⁷ Tekst za: T. Karyłowski, *Dzieje hymnów...*, s. 31.

¹⁸ S. Windakiewicz, *Przedmowa*, w: *Hymny kościelne...*, s. 14.

¹⁹ *Hymny kościelne...*, s. 81–84.

²⁰ Takie spostrzeżenie podaje również Zenona Rondonańska badająca tradycję śpiewów kościelnych na Warmii, w: *Polska pieśń religijna na Warmii w latach 1795–1939*, Olsztyn 2002, s. 226.

się także drugi nurt upowszechnienia hymnu w formie swobodniejszych parafraz tekstowych i własnych, oryginalnych melodii. Do takich należy najstarszy znany zapis przytaczanego już tekstu autorstwa Franciszka Karpińskiego z melodią, zamieszczony w cennym muzycznym zbiorze: *Pieśni dla użytku Parafialnych Kościołów w Lwowie 1822 – W nakładem Józefa Schnaydera*; hymn oznaczono tytułem *Pieśń na Zielone Świątki*²¹:

I. Du - cha Bo - zy miesz - kaj z na - mi, Na - wieść my - śli o - błą - dzo - se, bo - ga -
cąc Nie - ba las - ka - mi, Ser - ca od cie - bie rwo - tno - se.

Melodia znajdująca się w zbiorze lwowskim zdecydowanie odbiega od wersji chorałowej, charakteryzuje się tokiem bardziej sylabicznym. Pod względem metrycznym utwór jest wyraźnie ukształtowany przez metrum trójdzielne 3/4.

W niezwykle ważnym przekazie źródłowym dla badań nad pieśnią kościelną – w śpiewniku Mioduszewskiego, widnieje chorałowa melodia z tekstem łacińskim, ale został też wprowadzony tekst polski – *Przybądź Duchu Stworzycielu*, z adnotacją, że należy do niego zastosować melodię gregoriańską²².

W znaczących XIX-wiecznych zbiorach pieśni kościelnych na Śląsku – *Chorale* Nachbara i *Chorale do Kancjonau Janusza*, funkcjonują obydwie wersje hymnu (*Duchu Boży, mieszkaż z nami* i *Przybądź Duchu Stworzycielu*), zarówno z własnymi melodiami, jak i w formie kontrafaktury²³. Wydaje się jednak, że melodie te nie zdobyły większej popularności, gdyż nie są przedrukowywane w późniejszych przekazach, zwłaszcza w *Chorale* Gillara z początku XX wieku²⁴.

²¹ Pieśń nr 12. W przekazie widnieje jedynie pierwsza strofa tekstu, zapisana pod nutami.

²² *Śpiewnik kościelny, czyli pieśni...*, s. 143.

²³ *Chorał, czyli dostateczny zbiór melodyj do przeszło 700 pieśni katolickich w języku polskim, ułożony na cztery głosy do grania na organach i śpiewania przez Józefa Nachbar [...]*, wyd. przez ks. Bernarda Bogedain, druk. W. Moeser, Berlin 1856, s. 44, 56 (nr pieśni 71 i 93); *Chorał czyli zbiór melodyj do kancjonau katolickiego Ks. A. Janusza używanego na Śląsku i w Galicyi, ułożony na cztery głosy do grania na organach i śpiewania*, F.A. Brockhaus (zbiór wydany anonimowo), Lipsk 1873, s. 35, 73 (nr pieśni 137, 318).

²⁴ *Zbiór melodyj dla użytku kościelnego i prywatnego zebrał i za pomocą szanownych współpracowników wydał Ryszard Gillar*, Skład Główny w Księgarni „Katolika”, Bytom G.-S [1903], s. 92, 93 (pieśni nr 273, 278).

W pierwszych wydaniach śpiewnika Siedleckiego – zbioru pieśniowego, który poprzez kolejne edycje zdobywał coraz szerszy zasięg oddziaływania, zamieszczono adaptację tekstową: *Przybądź Duchu Stworzycielu* z oryginalną melodią skomponowaną przez Teofila Klonowskiego, jeszcze przez pewien czas przedrukowywaną²⁵. Oryginalną formę adaptacji ukazuje jubileuszowe wydanie śpiewnika Siedleckiego z 1928 roku, które odegrało ważną rolę w kształtowaniu śpiewów kościelnych w Polsce w pierwszej połowie XX wieku. Wprowadzono w tym zbiorze melodię gregoriańską, zapisaną na pięciolinii, z tekstem łacińskim, ale jednocześnie zamieszczono, także pod nutami, przytaczane już tłumaczenie hymnu Tadeusza Karyłowskiego: *Przyjdź, Duchu Stwórco, w okrąg ziem*²⁶. W tym samym zbiorze widnieje również popularna forma adaptacji pieśniowej: *Przybądź Duchu Stworzycielu*, z melodią Teofila Klonowskiego²⁷. Na Śląsku ta wersja melodyczna nie zdobyła szerszej popularności.

Natomiast w okresie międzywojennym była jeszcze rozpowszechniona inna melodia pieśni opartej na wersji tekstowej przekładu Franciszka Karpińskiego *Duchu Boży, mieszkać z nami*. Przytacza ją m.in. Karol Hoppe w *Dodatku* do swojego *Chorału*, a zbiór ten kształtował w dużym stopniu śpiew kościelny na Śląsku²⁸. Żywotność tej pieśni jest najdłużej udokumentowana właśnie w przekazach źródłowych na tym terenie, np. podaje ją jeszcze, w latach 50. XX wieku, śląski modlitewnik *Skarbiec modlitw i pieśni*²⁹. W okresie późniejszym utwór został właściwie całkowicie wyparty przez dwie inne wersje przekładu hymnu *Veni Creator* – ogólnopolską, chorałową, z incipitem: *O Stworzycielu, Duchu, przyjdź* oraz rozpowszechnioną szczególnie na Śląsku, własną wersję pieśniową – *Przybądź Duchu Stworzycielu*. Zamieszczają ją wszystkie najważniejsze przekazy źródłowe pieśni kościelnych na przełomie wieku³⁰. Wersja ta posiada linię melodyczną wyraźnie opartą na pierwowzorze gregoriańskim, jednakże zachowuje

²⁵ *Śpiewniczek zawierający pieśni kościelne z melodyjami, dla użytku młodzieży szkolnej przez X. J. Siedleckiego zebrany*, poprawione i powiększone, nakład i własność XX. Misyonarzy na Kleparzu, Kraków 1895⁴, s. 97.

²⁶ X. Jan Siedlecki, *Śpiewnik kościelny z melodiami na 2 głosy zawiera pieśni polskie i śpiewy łacińskie oraz różne nabożeństwa i modlitwy. Wydanie jubileuszowe (1878–1928)*, oprac. X. W. Świerczek CM, ze współudziałem B. Wallek-Walewskiego, nakład i własność Księży Misjonarzy, Kraków 1928, s. 454.

²⁷ Tamże, s. 113.

²⁸ *Dodatek do Chorału do książki parafialnej „Droga do Nieba” Ks. Ludwika Skowronka*, oprac. Karol Hoppe, drukiem i nakładem Reinharda Meyera, Racibórz [1920], s. 387.

²⁹ *Skarbiec modlitw i pieśni. Książka diecezjalna do nabożeństwa dla katolików każdego stanu i wieku*, wyd. B (skrótowe), red. A. Siemiennik, nakładem Księgarni św. Jacka, Staliność 1954, s. 529.

³⁰ Por. *Śpiewnik archidiecezji katowickiej*, oprac. A. Reginek, Katowice 2000, (następne wyd. Katowice 2002, jako *Śpiewnik kościelny*), s. 199; *Chorał Śląski*, t. 1, red. A. Reginek, Katowice 2003, s. 281.

styl zdecydowanie bardziej sylabiczny i utrzymana jest w metrum 4/4. Wydaje się, że taka konstrukcja adaptacji hymnu była przejawem tzw. stylu „chorału rytmicznego”³¹, może być także potwierdzeniem przenikania kultury chorałowej do polskiej twórczości pieśniowej.

Hymn *Veni Creator Spiritus*, związany ściśle z liturgią niesporów uroczystości Zesłania Ducha Świętego, ukazuje w poetyckiej formie najważniejsze prawdy wiary o Trzeciej Osobie Boskiej, Jej określenia i symbole, dary Ducha i ich wpływ na życie człowieka (por. KKK 687 n.)³². Incipit łacińskiego tekstu, podawany w tłumaczeniach dosyć wiernie, może jedynie w przekładach Wyspiańskiego czy Karpińskiego zachowuje większą odrębność, ale jednocześnie użycie sformułowania *mieszka z nami* nadaje błagalnemu wezwaniu uczuciowy, wręcz „domowy” wyraz. Jest to zarazem wyrażenie o dużej głębi teologicznej, gdyż podkreśla fakt, iż przez Słowo, które w Dziewicy przyjęło ludzką naturę i stało się Ciałem, faktycznie zamieszkuje w nas Duch Święty. To dzięki Niemu stajemy się i jesteśmy świątynią Boga – Kościołem³³.

Pieśń O Duchu Świętym zachowuje swój hymniczny charakter również przez doksologię, czyli przez końcową strofę, mającą charakter pochwalnej formuły modlitewnej o odniesieniu trynitarnym³⁴.

* * *

Oryginalne umuzycznienia hymnu *Veni Creator* pojawiają się sukcesywnie w licznych przekazach modlitw i pieśni. Z biegiem czasu największą popularność zdobyły dwie wersje: *O, Stworzycielu Duchu, przyjdź* oraz *Przybądź Duchu Stworzycielu*³⁵. To właśnie do nich odwołują się rubryki w aktualnie używanych księgach liturgicznych. Przykładowo, w ramach obrzędów święceń biskupa, na początku ceremonii jest wskazanie, iż „można odśpiewać hymn *O, Stworzycielu Duchu, przyjdź!* lub inny podobny hymn, zgodnie z miejscowymi zwyczajami”³⁶. Podobnie w ramach obrzędów sakramentu małżeństwa wprowadzono zalecenie, aby śpiewać trzy strofy hymnu do Ducha Świętego, w tym pierwszą, następnie

³¹ Takiej nazwy używał J. Nachbar, a zaczerpnął ją od P. Steina, jednego ze zwolenników okresu odnowy śpiewów liturgicznych w Niemczech.

³² Por. analizę treściową hymnu w: Jan Paweł II, List do kapłanów na Wielki Czwartek 1998 *Rola i miejsce Ducha Świętego w postudze kapłańskiej*, „Liturgia Sacra” 1 (1998), s. 5–13.

³³ Por. A. Żądło, *Kościół i jego wewnętrzna natura w kolektach adwentowych*, „Liturgia Sacra” 1 (2004), s. 34, 35.

³⁴ B. Margański, *Doksologia*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 4, red. R. Łukaszyk i in., Lublin 1985, kol. 32, 33.

³⁵ Por. A. Reginek, *Veni Creator...*, s. 71.

³⁶ Zob. *Pontyfikał Rzymski. Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*, Katowice 1992, s. 20.

jedną wybraną od 2 do 5 oraz zawsze strofę doksologiczną³⁷. Taka sama praktyka ma miejsce w obrzędzie jubileuszu małżeństwa, z tym że tu już wskazano na konkretne strofy: 1, 2 i 6. W jednym i drugim przypadku pojawia się odsyłacz do gregoriańskiej melodii z adaptowanym tekstem *O, Stworzycielu Duchu, przyjdź!* z jednoczesną uwagą, iż hymn „można też śpiewać na inne melodie zatwierdzone przez władze kościelne do użytku liturgicznego”³⁸, co zdecydowanie potwierdza praktyka z archidiecezji katowickiej częstego stosowania hymnicznej pieśni *Przybądź Duchu Stworzycielu!* Godny odnotowania jest również fakt zalecenia takiego śpiewu w ramach obrzędu sakramentu bierzmowania, chociaż tu wskazania rubrystyczne mówią o tym jedynie pośrednio. Mianowicie, podczas namaszczenia krzyżmem jest zalecenie śpiewu odpowiedniej pieśni, a w innym miejscu, w ramach proponowanych śpiewów wprowadzono hymn *O, Stworzycielu Duchu, przyjdź!*³⁹.

Praktyka śpiewu hymnu do Ducha Świętego ma także miejsce w różnych innych okolicznościach, na przykład w ramach uroczystości Pierwszej Komunii Świętej czy uroczystości prymicyjnej⁴⁰, na rozpoczęcie rekolekcji, na początku roku szkolnego, czy w ramach specjalnych nabożeństw⁴¹. Jednakże pierwszoplanowym i szczególnym miejscem hymnu *Veni Creator*, w tym również jego polskich adaptacji, pozostaje niedziela Zesłania Ducha Świętego, którą ten hymn, zastosowany w pierwszych niesporach, zawsze uroczyście rozpoczyna. To wezwanie o przyjście Ducha Świętego jest stale aktualne, gdyż Pocieszyciel dany apostołom pozostaje wciąż Stróżem i Ożywicielem nadziei w sercu Kościoła. Wytrwała modlitwa o Jego przyjście stale „zwraca się w kierunku tych zbawczych przeznaczeń, ku którym Duch Święty otwiera swoim działaniem serca ludzkie poprzez całe dzieje człowieka na ziemi” (DV 66).

ADAPTATIONS POLONAISES DE L'HYMNE AU SAINT ESPRIT

Résumé

L'invocation au Saint Esprit – Seigneur et Donneur de Vie est présente de manière particulière depuis le Moyen Âge dans l'hymne liturgique *Veni Creator*. Dans des recueils de prières et de chants polonais mais aussi dans des discours poétiques on retrouve de nombreuses paraphrases de cet hymne, soit les paraphrases du texte soit celles de la musique.

³⁷ Zob. *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1974 (Śpiew hymnu podczas ślubu w ramach Mszy św., s. 17, 18; poza Mszą św., s. 25, 26 oraz podczas ślubu z osobą nieochrzczonej, s. 33, 34).

³⁸ Tamże, s. 110.

³⁹ Zob. *Obrzędy bierzmowania według Pontyfikału Rzymskiego*, Katowice 1975, s. 35, 53, 100.

⁴⁰ Por. *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej. Nabożeństwa, poświęcenia i błogostawieństwa*, oprac. zbior., Opole 1981, s. 315, 324.

⁴¹ Zob. *Przybądź, Duchu Święty. Nabożeństwa na Rok Ducha Świętego*, oprac. S. Cichy, Katowice 1998, s. 9.

Au début c'étaient des adaptations assez fidèles de nouveaux textes adaptés à la mélodie grégorienne, bien répandue dans la tradition des chants d'église en Pologne. Ensuite on cherchait progressivement à traiter avec un peu plus de liberté le texte latin et la mélodie du chant grégorien. Les oeuvres méritant notre attention particulière sont les élaborations mélodiques du *Chant du Saint Esprit* de Franciszek Karpiński appartenant à son recueil *Chants Pieux* de 1792 mais aussi l'introduction d'une nouvelle traduction de l'hymne avec l'incipit: *Viens Esprit Créateur*. Dans la nouvelle Liturgie des Heures post-conciliaire on retrouve une traduction assez fidèle de l'hymne: *O, Esprit Créateur, viens!* Ce texte adapté à la mélodie grégorienne est devenu une partie intégrale des recueils de chants, de rites et d'autres livres liturgiques. En Silésie il existe une tradition du chant hymnique *Viens Esprit Créateur* interprété lors des occasions et cérémonies différentes.

Slowa kluczowe: hymn *Veni Creator*, pieśń kościelna, rozumienie pieśni

Mots clés: chant d'église, compréhension du chant, l'hymne *Veni Creator*